

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ

Мартиненко В. О.

Україна, м. Київ. Інститут педагогіки НАПН України.

Ключовими напрямками у системі підготовки і перепідготовки учителів початкової школи є освоєння педагогами нових сучасних освітніх технологій, стратегій навчання у контексті розбудови Нової української школи.

Серед важливих завдань посиленої уваги вимагає фахова підготовка вчителя з формування й розвитку різних аспектів читацької діяльності учнів. Як засвідчує шкільна практика, класоводи у цій предметній сфері стикаються з багатьма викликами.

З кожним роком збільшується кількість дітей з функціональною незрілістю пізнавальних процесів, які мають вплив на кількісні і якісні параметри читання; дітей, яким важко побудувати бодай коротку зв'язну розповідь за змістом прослуханого/прочитаного. Спостерігаються від'ємні тенденції у розвитку читацьких інтересів школярів, які поступово звужуються до читання розважальної, пригодницької літератури, періодики з короткими текстами. Багато сучасних дітей відчують значні труднощі у сприйманні/розумінні текстів різних видів. Особливо це відчутно під час самостійного опрацювання ними значних за обсягом художніх творів, інформаційних текстів, коли перед учнями ставляться завдання, які потребують самостійного застосування надзвичайно важливих груп умінь: а) умінь, які ґрунтуються безпосередньо на змісті тексту(видобувати з тексту інформацію і робити на її основі найпростіші висновки, судження); б) умінь, які ґрунтуються на власних міркуваннях про прочитане: інтегрувати, інтерпретувати та оцінювати інформацію на основі набутих знань, свого життєвого досвіду. Це далеко не повний перелік проблем у читацькій діяльності молодших школярів, які з року в рік лише нашаровуються. Якщо їх не усунути на етапі початкової ланки школи, вони стануть серйозною перепорою для успішного навчання

школярів в основній і старшій школі, де учні працюватимуть із значними за обсягом, складнішими за змістом і формою текстами з різних предметів.

Підтвердженням сказаного є результати останнього (2018 р.) Міжнародного дослідження PISA, де українські 15-річні школярі засвідчили досить скромні показники з грамотності читання.

Враховуючи сучасну ситуацію розвитку суспільства, відповідного переосмислення під час розроблення Типових освітніх програм для 1-2 і 3-4 класів під керівництвом О. Я. Савченко, зазнав підхід до одного з основоположних завдань навчання в початковій школі - формування й розвиток у школярів повноцінної навички читання у єдності її технічної і смислової сторін. У зазначених програмах вона (навичка) розглядається як універсальний інструмент функціональної грамотності, яка, в свою чергу, є важливим індивідуальним ресурсом для самореалізації людини в сучасному світі [1;2]. Сутність функціональної грамотності полягає у здатності особистості самостійно оволодівати та гнучко застосовувати набуті знання, уміння, навички, способи діяльності у різних сферах людської діяльності, спілкуванні з урахуванням змін і тенденцій, які відбуваються у навчальному середовищі і суспільстві загалом. Функціональна грамотність у рамках діяльнісного та компетентнісного підходів усвідомлюється як гарантія безпеки життєдіяльності людини, засіб її успішної інтеграції у соціум [3; с.281].

Реалізація такого підходу вимагає відповідної фахової підготовки учителів, зокрема, у контексті читацької діяльності учнів. Які питання у системі підготовки і перепідготовки вчителів потребують, на наш погляд, більш ґрунтовного опрацювання?

Потребують глибшого вивчення питання вікових та індивідуальних особливостей розвитку сучасних молодших школярів із функціональною незрілістю у них пізнавальних процесів; їх врахування під час формування повноцінної навички читання. Тут важливо розкрити генетичні і соціальні чинники впливу. Аналіз методичної літератури і шкільної практики показує недостатню увагу до подолання труднощів навчання читання у дітей з провідним невербальним компонентом. Маємо на увазі особливості розвитку у

них механізмів зорового сприймання (розвиток гностичних зорових функцій і моторних функцій зору) та різних властивостей уваги (концентрація на заданому, вибірковість, розподіл, перерозподіл уваги та ін.), що спричиняє негативні тенденції у читацькій діяльності учнів.

У контексті розвитку навички читання варто зробити посилений акцент на формуванні не лише смислової, а й технічної її сторони. Це фундамент, на якому вибудовуються стратегії смислового читання. Як показує практика, сьогодні маємо ситуацію, коли значний відсоток учнів у 3-4 класах застосовують поскладовий спосіб читання. І це не лише психофізіологічні, нейрофізіологічні проблеми розвитку дітей, а багато в чому - і методичні. Ми спостерігаємо недостатню увагу до розвитку техніки читання з боку учителів, авторів підручників, дещо поспішний перехід до застосування прийомів розуміння прочитаного. У методичних рекомендаціях щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів ці тенденції також неналежно враховано.

Потребують ширшого висвітлення питання освоєння вчителями стратегіями опрацювання текстів різних видів (художніх та інформаційних). Мета опрацювання цих видів текстів різна, отже, методи і прийоми роботи з ними багато в чому різнитимуться. Особливий акцент варто зробити на особливостях опрацювання інформаційних перерваних текстів, у яких містяться таблиці, графіки, схеми тощо. Робота з графічним матеріалом викликає в учнів відчутні труднощі.

В аспекті функціональності процесу читання заслуговує на увагу теза про те, що «надважливою проблемою сучасної методичної науки стає не пошук нових шляхів і форм аналізу тексту на уроках, а розроблення ефективних методик смислового читання».[4; с.275]. Тобто, не лише «анатомія» тексту, а насамперед здатність видобувати з тексту різні важливі смисли.

Смислове читання передбачає свідомий вибір і практичне застосування учнями відповідних видів читання. Наприклад, детальне ознайомлення із змістом тексту і бажання отримати повну інформацію вимагає аналітичного виду читання, рівномірного, уважного. Воно передбачає 100% розуміння змісту

тексту. Якщо читач ставить за мету знайти у тексті відповідь на якесь запитання або одержати загальне уявлення про його зміст, він застосовує пошуковий та переглядовий види читання.

Тривалий час у методиці читання в початкових класах переглядовий вид читання не розглядався як предмет спеціального формування. Вважалося, що механізми зорового сприймання у молодших школярів недостатньо розвинені і їм поки що передчасно застосовувати такий вид читання. Сьогодні ситуація істотно змінилася. Значні масиви інформації (на електронних і паперових носіях), з якими активно взаємодіють діти, зумовлюють потребу швидко орієнтуватися у ній, критично її осмислювати, диференціювати достовірну та недостовірну, оперативно здійснювати пошук потрібної і т. ін. Це зумовлює застосування не лише аналітичного(поглибленого) виду читання, а й переглядового. Воно в рази зменшує часові затрати, інтенсифікує роботу з швидкого попереднього ознайомлення із змістом тексту, знаходження і пошуку потрібної інформації. Звичайно, ці уміння вимагають відповідного темпу читання мовчки, швидкого зорового пошуку, а також розвитку різних властивостей уваги.

Не менш важливо в умовах інтенсивності інформаційного середовища, прагматичного ставлення багатьох учнів до читання, посилити увагу до формування у школярів особливого виду грамотності - читання для задоволення, для відчуття особистісного зростання, радості спілкування з іншими людьми, що сприятиме набуттю індивідуального досвіду читача, емоційно-чуттєвого досвіду і ціннісних орієнтирів.

Література:

1.Типова освітня програма для учнів 1-2 класів [електронний ресурс] – [Режимдоступу:<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>].

2.Типова освітня програма для учнів 3-4 класів [електронний ресурс] – [Режим доступу:<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>]

3.Єрмоленко В.А. Чтение в контексте формирования и развития функциональной грамотности// Чтение. XXI век. С.270-291.

4.Романичева Е. С. Миссии-задачи чтения и их реализация в школьном филологическом образовании/ Филология и культура.2012. №3(29). С.274-277.